Turkish Studies
Social Sciences
Volume 13/18, Summer 2018, p. 1389-1407
DOI Number: http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.13844
ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

Research Article / Araştırma Makalesi

Article Info/Makale Bilgisi
Received/Geliş: Temmuz 2018 **Accepted/Kabul:** Eylül 2018

This article was checked by iThenticate.

SİYASİ MİZAH VE Y KUŞAĞI*

*Öznur YAŞAR***

ÖZET

İnsanları gülmeye yönelten bütün davranış ve söylemler mizah olarak değerlendirilmektedir. Mizahın birçok işlevleri bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi de güldürürken düşündürmesidir. Bu işlevi birçok alanda kendini gösterdiği gibi siyasal mizahta da kendini göstermektedir. Çünkü siyasal mizah toplumları düşünmeye sevk ederek apolitikleşmeyi ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır. Ancak her kuşak siyasal mizah öğelerine aynı tepkiyi vermemektedir.

Çalışmanın sınırlılığını Y kuşağı oluşturmaktadır. Y kuşağı 1980-1996 yılları arasında doğmuş olanların kuşağıdır. Teknoloji ile bağlantısının yüksek olması Y kuşağındaki bireylerin her konuda farkındalığını artırmaktadır. Bu sebeple Dünya'ya kapılarını açan kuşak olarak da ifade edilmektedir. Y kuşağındaki insanların teknolojiyi özellikle sosyal medyayı etkin kullanmaları, onların çeşitli konulardaki düşüncelerini yine sosyal medyada dile getirmesine sebep olmuştur. Özellikle bazı siyasal ve toplumsal konular hakkındaki düşüncelerini mizahi bir bakış açısıyla aktarmaları bu kuşağın (Y kuşağı) siyasi mizah anlayışını araştırmayı gerekli kılmıştır

Bu çalışma yüksek eğitim öğretimde hala aktif olarak bulunan Y kuşağının siyasal mizah anlayışını ele almıştır. Çalışma Dumlupınar Üniversite'sindeki Y kuşağındaki akademisyen ve öğrenciler ile derinlemesine görüşmeler yapılarak gerçekleştirilmiştir. Toplamda on beş kişi ile yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla derinlemesine görüşme yapılmıştır. Görüşmelerin analizi için nitel araştırmalarda kullanılan MAXQDA nitel araştırma tekniğinden faydalanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mizah, Siyasi Mizah, Y Kuşağı, MAXQDA, Eğitim.

---

* Bu çalışma Turkish Studies-İspanya-Malaga Üniversitesi işbirliğinde düzenlenen "Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu"'nda 'unda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

** Arş.Gör., Dr., Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, E-mail: oznrysr@gmail.com

POLITIC HUMOR AND GENERATION Y

ABTRACT

All the behaviors and discourses that lead people to laugh are regarded as humor. Humor has many functions. One of these functions is makes you laugh while making you think. This function is manifested itself in political humor as well as in many areas. Since political humor aims to abolish depoliticization by directing societies to think. Yet, each generation does not give the same response to political humor.

Generation Y is thedeterminant factor in this study. Generation Y is the generation who was born in 1980 between 1996. The high level of linkage with technology increases the awareness of the Y generation in many issues. Because of that, It is also expressed as the generation that opens its doors to the world. The use of technology, especially social media, of people in generation Y caused them to express their thoughts on various issues in social media. Particularly, the fact that they convey their thoughts about some political and social issues from a humorous perspective made it necessary to explore the political sense of humor of this generation.

This study deals with the understanding of political humor of Y generation, which is still active in higher education. The study was carried out with depth interviews with academics and students at the Dumlupınar University. The MAXQDA qualitative research technique used for interview analysis.

STRUCTURED ABSTRACT

There is laughing activity on the basis of humor. This activity should be assessed within a social context, because laughing takes place with mutual interaction and people get the response of laughing while they are in the society. For instance, the person who laughs alone is rarely seen. Hence, humor and its functions are social and they are within sociology's field of interest.

Giselinde Kuipers also advocates that there is a social character in humor. However, the sociology, which is concerned with social events and interactions, have not interested in humor sufficiently. In the nineteenth century, when it was first unfolded, sociology focused on the great transforming structures of modern times such as modernization, industrialization, urbanization and secularism. Nevertheless, sociology was not that much concerned with topics, which were not directly related to major macro-level developments in social life, such as humor. But after the 20th century, sociology became more diversified and began to deal with other realities of daily life (Kuipers, 2008: 361). Until this time, psychologists, anthropologists and folklorists had generally tried to give answers to questions about the social nature of the humor.

Sociologists began to interest with humor substantially in the 1970s, because humor was no longer merely an element of comedy, and it began to deal intensely with social issues such as discrimination, ethnicity, social gender inequality, social resistance and politics

(Zijdervad, 1983: 1-6; Kuipers, 2008: 361). Especially, its function of opposing the political issues was brought back to the agenda. In this sense, it is reasonable to say that there is a reaction to the dominant classes in the origin of the humor. This reaction is seen as a civil action from rabbles to people who are in power (Arık, 1998: 43). Strongest humorous criticisms can be expressed even if implicitly, and things that cannot be explained by using daily language are legitimized through humor. Opposition through humor should not be perceived just as a war against the political forces in power. Humor is a stance against. It is against all kinds of people or institutions which prevent people from reaching the truth (Hoşafçı, 2006: 42-45).

The above-mentioned resistance function of the humor can be discussed within the framework of the hegemony concept of the famous sociologist Antonio Gramsci. According to Gramsci, hegemony, especially in the context of counter-hegemony, is the transformation of civil society by strengthening it. Power-holders will gradually lose of their power over the weak via these civil societies (Gramsci, 1986; Gramsci, 1984; Kıvılcım, 2009: 219). Similarly, political humor wants to set against the hegemonies.

According to Jean Baudrillard, as a type of people's participation in the politics, the humor is explained by the "unresponsiveness strategy". With respect to this strategy people participate in politics with a hush. However, mentioned silence is not a product of depoliticization, but a stance against politics (Baudrillard, 1998, Arık, 2003: 99-100).

Political humor aims not only to stance against oppressions but also to remove the political disinterest within societies. In company with this feature, political humor is very important in social functioning. In addition, the political humor, which is regarded as an important tool for the weakening and even removing of the political insecurity and disbelief in change and transformation, has a lifting effect in terms of the obstacles to alienation, because it also motivates social mobility. Nonetheless, political humor does not have the same effect on every social generation. Especially, its effect on educated young generations is stronger than the other generations. (Değer, 2015: 321-322; Deren ve Hof, 2015: 30-48). From Turkey's point of view, the term "educated young generation" corresponds to the generation Y. In this sense, generation Y's perception of political humor will constitute the limitation of this work.

Generation Y, which constitutes the limitation of this research, is worth in order to be examined from every angle. So much so that generation Y has attracted attention in both business life and social environment. Another aspect of difference of generation Y, which uses humor in different areas in particular, is the structure of their families. Parents, who have been exposed to pressure in their life, have attached important to two things while raising them. These are education and freedom. Thus, children are brought up as an individual. Furthermore, this generation is opposed to authorities in general because it is not very easy to say no to people from this generation (Kömürcoğlu, 2015: 85).

In this study, which aims to learn thoughts on the political humor of the generation Y youth in Dumlupınar University, it is searched for answers to the questions mentioned in the introduction section as a result of in-depth interviews with 15 people. The objects of the research

are basically addressed in three categories. These are; humor and politics, humor and opposition, and finally, the categories of humor which reflect the focus of society's criticism.

Firstly, in the category of humor and politics it is searched for the answers of the questions below:

- Is there any interaction between political humor and society?
- Does political humor guide society?
- Is political humor a guide as individual?
- Is there any relationship between political opinion and preference for humor publication?

As a result, interviewees stated in general that there is an interaction between political humor and society. They figure that there is an interaction between them because they think that political content of humor is a reflection of the society. Those who think that there is no interaction between political humor and society acknowledge the humor just as an element of fun.

The general part of interviewees believes that political humor guides the society. According to them, every word and every act has an influence on the society. Thereby, humor has an influence on society by using the political elements. On the other hand, some interviewees indicated that the intervention of the humor to the politics is not correct.

Regarding to the political humor's guide as individual; the majority of interviewees reported that there is no inducement. Pursuant to these people, political thought is shaped by family and environmental factors. Those who think that political humor has an individualistic influence power say there are hidden messages in every political humor element and people are impressed by these messages.

Most of those who think that political opinions are influential in the choice of humor publication have pronounced that they prefer publications which are close to their own opinions. On the other side, there are also some interviewees who think there is not any relation between political opinion and humor publications.

Second, in the category of humor and opposition it is searched for the answers of the questions below:

- Does the humor affect opposition?
- Does the humor influence the number of dissidents?
- Do political humor magazines have a purpose of making opposition?

Regarding the effect of the humor on the opposition, the interviewees said that this influence is certain but it is in a perpetual fear when it is opposing. There were also some interviewees who point out that instead of making opposition, humor adopts pro-government attitude. With regards to humor's quantitative influence on the number of dissidents; interviewees said that this influence is weak because people's thoughts have not changed very quickly. Interviewees also state that political humor magazines must be free in order to make opposition.

Finally, from answers of interviewees to the question "does humor reflect the focus of society's criticism?" it is deduced that humor is used

as an element of fun rather than criticism, because today there is not such sense of humor like in the old days. In other words, according to the interviewees, the critical humor of Nasrettin Hodja jokes is not seen in today's social context.

Keywords: Humor, Political Humor, Generation Y, MAXQDA, Education,

GİRİŞ

Mizahın temelinde gülme eylemi bulunmaktadır. Bu eylem sosyal bir bağlam ile değerlendirilmelidir. Çünkü gülme karşılıklı etkileşim ile gerçekleşir ve insan toplum içerisindeyken gülme eyleminin karşılığını görür. Örneğin tek başına gülen insana pek rastlanmaz. Bu sebeple mizah ve işlevleri toplumsaldır ve sosyolojinin ilgi alanına girmektedir.

Giselinde Kuipers'a göre de mizahın sosyal bir karakteri bulunmaktadır. Ancak buna rağmen sosyal olay ve etkileşimlerle ilgilenen sosyoloji mizah ile yeterince ilgilenememiştir. İlk ortaya çıktığı 19. yüzyılda çoğunlukla modern zamanların modernizasyon, endüstrileşme, kentleşme, sekülarizm gibi dönüşen büyük yapılara odaklanmış, mizah gibi makro düzeyde sosyal hayat üzerinde büyük gelişimlerle doğrudan ilişkili olmayan konularla pek ilgilenmemiştir. 20. yüzyıldan sonra ise daha da çeşitlenerek günlük yaşamın diğer gerçeklikleriyle ilgilenmeye başlamıştır (Kuipers, 2008: 361). Bu zamana kadar ise mizahın sosyal doğası hakkındaki soruların cevaplarını genellikle psikologlar, antropologlar ve halk bilimcileri vermeye çalışmıştır.

Sosyologlar ancak 1970'li yıllarda mizah ile ciddi anlamda ilgilenmeye başlamıştır. Çünkü mizah artık sadece bir güldürü unsuru olmaktan çıkmış, ayrımcılık, etnisite, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, sosyal direnç ve politika gibi sosyal konular ile yoğun olarak ilgilenmeye başlamıştır (Zijdervad, 1983: 1-6; Kuipers, 2008: 361). Özellikle politik konularda muhalefet etme işlevini tekrar gündeme getirmiştir.[1] Bu anlamda mizahın kökeninde hâkim sınıflara karşı gösterilen tepki bulunduğunu söylemek yerinde olacaktır. Bahsedilen tepki toplumun alt tabakalarından, iktidarda kim varsa ona doğru yönelen sivil bir eylem olarak görülmektedir (Arık, 1998: 43). Mizah yoluyla en sert eleştiriler üstü kapalı da olsa dile getirilebilmekte, gündelik dille anlatılamayanlar mizah yoluyla meşruluğa bürünmektedir. Mizah yoluyla muhalefet, sadece iktidardaki siyasal güçlere karşı savaş vermek olarak algılanmamalıdır. Mizah, bir karşı duruştur. Karşı olduğu ise insanların gerçeğe ulaşmalarını engelleyen her türlü kişi veya kuruluştur (Hoşafçı, 2006: 42-45).

Mizahın yukarıda bahsedilen baskılara karşı koyma işlevi ünlü sosyolog Antonio Gramsci'nin hegemonya kavramı çerçevesinde tartışılabilir. Hegemonya, özellikle karşı- hegemonya bağlamında Gramsci sivil toplumu güçlendirerek dönüştürmek ve sivil toplumlar vasıtası ile güç sahiplerinin giderek güçsüzler üzerindeki tahakkümünü kaybetmesidir (Gramsci, 1986; Gramsci, 1984; Kıvılcım, 2009: 219). Benzer şekilde siyasal mizah hegemonyalara karşı koymak istemektedir.

İnsanların siyasete katılma türlerinden olan mizah Jean Baudrillard'a göre ise "yanıtsızlık stratejisi" ile açıklanmaktadır. Bu stratejiye göre insanlar siyasete derin bir sessizlik ile katılmaktadır. Ancak bahsedilen sessizlik apolitikleşmenin bir ürünü değil, siyasete karşı yürütülen bir karşı koyuştur (Baudrillard, 1998, Arık, 2003: 99-100) .

Siyasal mizah baskılara karşı koymanın yanında toplumların siyasal kayıtsızlığını da ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır. Bu özelliği ile toplumsal işleyişte oldukça önemlidir. Ayrıca siyasal güvensizliğin, değişime ve dönüşüme olan inançsızlığın zayıflaması hatta ortadan kalkması için önemli bir araç olarak değerlendirilen siyasal mizah, toplumsal hareketliliği de motive ettiğinden

[1] Tekrar denilmesinin sebebi aslında mizahın önceki yüzyıllarda da muhaliflik işlevinin olmasıdır.

yabancılaşmanın önündeki engelleri de kaldırıcı bir etkiye sahiptir. Ancak siyasal mizah her toplumsal kuşak üzerinde aynı etkiyi bırakmamaktadır. Özellikle eğitimli genç kuşaklar üzerindeki etkisi diğer kuşaklara nazaran daha güçlüdür (Değer, 2015: 321-322; Deren ve Hof, 2015: 30-48). Türkiye açısından bakıldığında eğitimli genç kuşak tabiri Y kuşağına tekabül etmektedir. Bu anlamda Y kuşağının siyasi mizah algılayışı bu çalışmanın sınırlılığını oluşturacaktır.

Y kuşağı olarak adlandırılan kuşak 1980-1996 yılları arasında doğmuş olan kuşaktır. Y kuşağı teknoloji ile büyüyen bir kuşak olduğu için iletişimi sosyal ağlar ile gerçekleştirmektedir. Kendinden önceki kuşaklara nazaran daha iyi eğitim alan bu kuşağın yaşamdan beklentileri de fazladır. Y kuşağının yetişme şekli, kuşaktaki bireylere her şeyi sorgulama imkânı sağlamaktadır (Özer 2014: 57). Bu sebeple 'WHY' kuşağı adının kısaltılmasıyla Y kuşağı adını almaktadır (Mücevher 2015: 13). Milenyum Kuşağı, Gelecek Kuşağı, www Kuşağı, Dijital Kuşak, Patlama Kopyası, Net kuşağı ve İndigolar gibi isimlerle de anılmaktadır (Demirkaya 2015: 189).

Y kuşağındaki insanların teknolojiyi özellikle sosyal medyayı etkin kullanmaları, onların çeşitli konulardaki düşüncelerini yine sosyal medyada dile getirmesine sebep olmuştur. Özellikle bazı siyasal ve toplumsal konular hakkındaki düşüncelerini mizahi bir bakış açısıyla aktarmaları bu kuşağın (Y kuşağı) siyasi mizah anlayışını araştırmayı gerekli kılmıştır (Yaşar 2016: 5).

Bu çalışmanın temel problemleri; siyaset ile mizah arasında ve muhalefet ile mizah arasında bir ilişki olup olmadığıdır. İki temel problem çerçevesinde şu soruların cevabı aranmıştır:

- Mizah toplumun eleştiri odaklarını yansıtmakta mıdır?
- Mizah muhalefeti etkilemekte midir?
- Mizah muhalif sayısını etkilemekte midir?
- Siyasi mizah dergilerinin muhalefet etmek gibi bir amaçları var mıdır?
- Siyasi mizah ile toplum arasında bir etkileşim var mıdır?
- Siyasi mizah toplumu yönlendirmekte midir?
- Siyasi mizah bireysel olarak yönlendirici midir?
- Siyasi görüş ile mizah yayını tercihi arasında bir ilişki var mıdır?

Tüm problemlerin cevapları Y kuşağı olarak adlandırılan 1980-1996 yılları arasında doğmuş ve üniversitede eğitim süreçlerine bir şekilde katılan 15 kişinin cevapları ile sınırlıdır. Derinlemesine mülakat bulgularının analizinde MAXQDA nitel veri analizi programından faydalanılmıştır. MAXQDA programının tercih edilme nedeni ham veriyi analiz etmede metin ya da görsel verilerin, kodlanması, sınıflandırılması, kategoriler elde edilmesi sürecini daha sistematize edilerek sunulmasını sağlamasıdır (Merriam, 2015:185-188).

BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden faydalanılmıştır. Bir araştırmada nitel araştırma yönteminin kullanılmasının en önemli sebebi; sosyal yaşam ve insan ile ilgili problemleri, gözlem görüşme gibi tekniklerle sorgulayarak anlamları ve ilişkileri açıklamaya imkân sağlamasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2011; Neuman, 2014: 634-274).

Toplamda eğitim sürecine aktif katılan yedi akademisyen, sekiz öğrenci olmak üzere on beş kişi ile görüşülmüştür. Görüşmecilerin dokuzu kadın, altısı erkektir. Görüşülen kişilerin Y kuşağı doğum aralığı olan 1980 ile 1996 yılları arasında doğmuş olmalarına dikkat edilmiştir. 1981 doğumlu üç kişi, 1986 doğumlu bir kişi, 1987 doğumlu bir kişi, 1990 doğumlu iki kişi, 1991 doğumlu iki kişi, 1992 doğumlu bir kişi, 1993 doğumlu iki kişi, 1994 doğumlu bir kişi, 1995 doğumlu iki kişi ile görüşülmüştür. Görüşülen kişiler Dumlupınar Üniversitesi'nde görev yapan ya da eğitim öğretim sürecini devam ettiren kişilerdir.

Tablo:1 Demografik Bilgiler

GÖRÜŞMECİLER	KONUMU	DOĞUM YILI	YAŞ	CİNSİYET
1. Görüşmeci	Öğrenci	1993	23	Kadın
2. Görüşmeci	Öğrenci	1994	22	Kadın
3. Görüşmeci	Öğrenci	1992	24	Kadın
4. Görüşmeci	Akademisyen	1981	35	Erkek
5. Görüşmeci	Akademisyen	1986	30	Kadın
6. Görüşmeci	Akademisyen	1981	35	Erkek
7. Görüşmeci	Akademisyen	1987	29	Kadın
8. Görüşmeci	Öğrenci	1991	25	Kadın
9. Görüşmeci	Akademisyen	1990	26	Kadın
10. Görüşmeci	Akademisyen	1981	36	Erkek
11. Görüşmeci	Öğrenci	1993	23	Kadın
12. Görüşmeci	Akademisyen	1990	26	Erkek
13. Görüşmeci	Öğrenci	1991	25	Kadın
14. Görüşmeci	Öğrenci	1995	21	Kadın
15. Görüşmeci	Öğrenci	1995	21	Kadın

Çalışmada yarı yapılandırılmış soru formu aracılığı ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Konu kapsamında görüşmecilere yöneltilen sorular, araştırmanın literatür taramasında, uzman görüşleri ve ön görüşmelerden elde edilerek hazırlanmıştır. Görüşmeler ortalama 40 dakika sürmüştür ve katılımcıları yönlendirecek ifadelerden kaçınılmıştır. Derinlemesine yapılan görüşmeler ses kaydı yapılarak isteyen görüşmecilere verilmiştir. Ayrıca yapılan araştırmanın bilimsel amaçlar ile kullanılacağı ve görüşmecilerin kimliklerinin açıklanmayacağı belirtilmiştir.

Harita:1

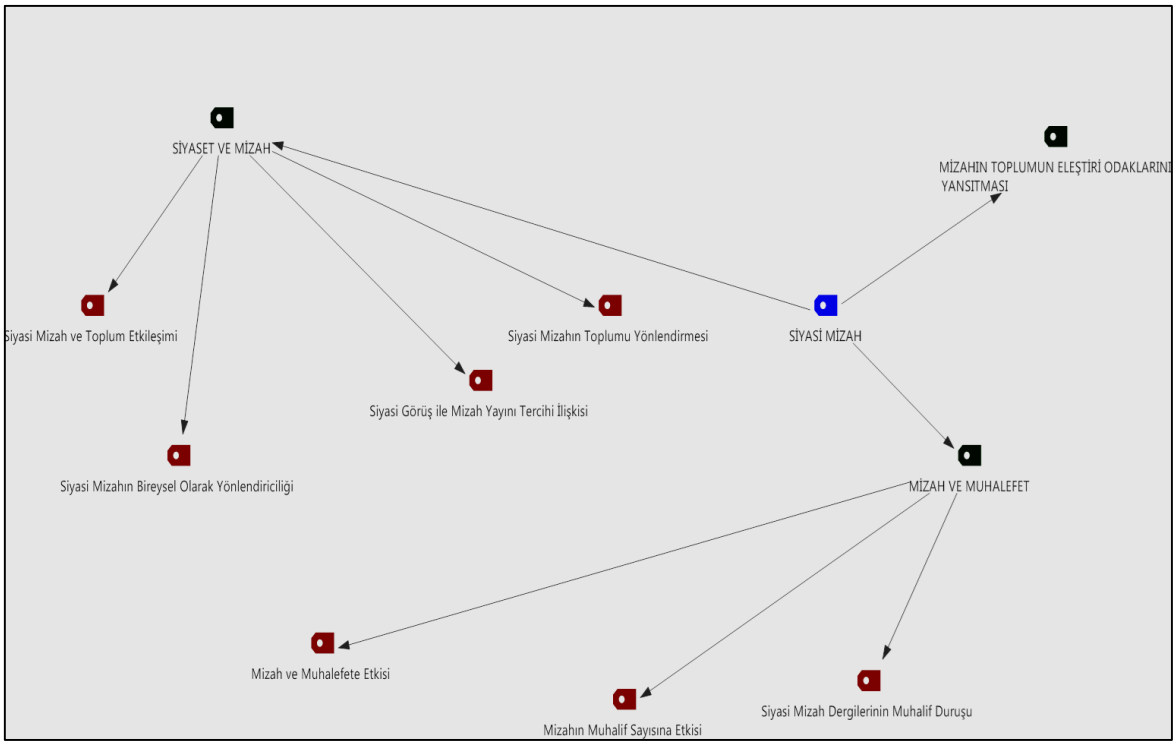

Derinlemesine yapılan görüşmelerden elde edilen veriler öncelikle deşifre edilerek yazıya geçirilmiş daha sonrasında içerik analizi yapılmıştır. İçerik analizinde nitel araştırmalarda kullanılan MAXQDA nitel araştırma programından faydalanılmıştır. Görüşmecilerin vurguladığı konulardan bir ana tema, kategoriler, alt kategoriler ve kodlar oluşturulmuştur. Veriler *siyasi mizah* ana teması altında analiz edilmiş ve yorumlanmıştır. Yukarıdaki harita 1'de de görüldüğü üzere ana temanın altındaki kategoriler; siyaset ve mizah, mizahın toplumsal eleştiri odaklarını yansıtması, mizah ve muhalefet olmak üzere üç başlıkta incelenmiştir. Siyaset ve mizah kategorisinin alt kategorileri; siyasi mizah ve toplum etkileşimi, siyasi mizahın bireysel yönlendiriciliği, siyasi görüş ve mizah yayını tercihi ilişkisi ve siyasi mizahın toplumu yönlendirmesidir. Mizah ve muhalefet kategorisinin alt kategorileri; mizah ve muhalefete etkisi, mizahın muhalif sayısına etkisi ve siyasi mizah dergilerinin muhalif duruşudur. Mizahın toplumun eleştiri odaklarını yansıtması kategorisinin alt kategorileri bulunmamaktadır. Tüm kategori ve alt kategorilerin içerik analizinden çıkan çarpıcı ifadelerden başlıklar oluşturulmuştur. Bu başlıklar görüşmecilerin ifadelerinden oluşturulduğu için tırnak içerisinde belirtilmiştir.

1. Siyaset ve mizah

1.1. *"Mizah Toplumun Yansımasıdır"*

Harita:2

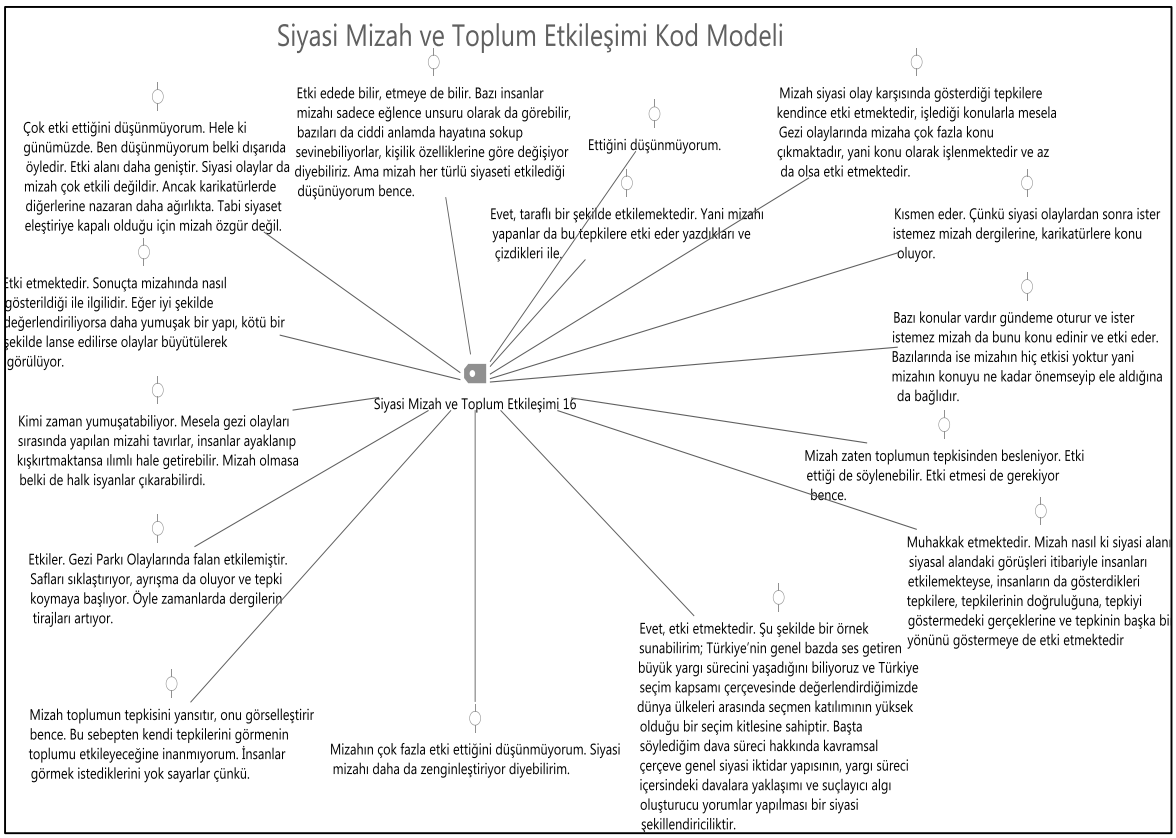

Yapılan görüşmelerde, görüşmeciler genellikle siyasi mizah ile toplum arasında etkileşimin olduğunu söylemiştir. Bu konuda siyasi mizahı üreten tarafın kendi siyasi görüşünü de mizaha aktararak toplumu etkilediğini söyleyenlerin yanında, mizahın zaten toplumdan beslendiği için karşılıklı bir etkileşimin kaçınılmaz olduğunu düşünenler bulunmaktadır. Mizah siyaset ve toplum

üçlüsünün etkileşiminin olduğunu düşünen görüşmecilerin bazıları Gezi Parkı Eylemlerini örnek vermiştir. Çünkü onlara göre bu örnek ile bahsedilen etkileşim daha da ortaya çıkmıştır.

Görüşmecilerin siyasi mizah deyince akıllarına Gezi Parkı Eylemlerinin gelmesi eylemi gerçekleştiren gençlerin genelinin Y Kuşağından olmasıdır. Bu kuşağın gençlerinin silahı, kaba kuvvet kullanmak değildir. Bahsedilen gençlerin en büyük silahı mizahtır. Bu silah topsuz, tüfeksiz, mermisiz bir silahtır ve bir önceki kuşağın protestolarına benzememektedir. Dolayısyla orta sınıf kendi mizahını oluşturmuştur. Bu kentli, üniversiteli, yabancı dil nilen, popüler kültüre hakim gençlerin alay eden ifadelerinden ilham alan bir mizah türüdür (Kömürcüoğlu, 2015: 79-80). Eski 68 ruhu olarak bilinen isyankar siyasi mücadele anlayışı artık değişmiş ve yerini soğukkanlı ve mizahı çokça kullanan bir tepki türüne bırakmıştır.

Y kuşağı gençliğinin çeşitli eylemlere katılmasına rağmen apolitik olduğu ile ilgili yorumlar yapılmaktadır. Bu konu ile ilgili çalışması bulunan Vehbi Bayhan'a göre;*"Gençler, bir yandan günümüzün gençliğini çoğunlukla apolitik ve maddiyatçı olarak tanımlarken; diğer taraftan arkadaşlarıyla günlük ülke ve dünya sorunlarını konuşup tartıştıklarını ifade etmektedirler"* (Bayhan, 2014: 22). Bu bağlamda gençlerin tamamen politakadan uzaklaşmadığı, sadece politaka ile uğraşma tarzlarında bir değişim dönüşüm yaşandığı görülmektedir (Tanyaş ,2015: 28). Gençlerin siyasete yeni yaklaşım tarzlarından birinin de mizah olduğunu söylemek doğru olacaktır.

Siyasi mizahın toplumu etkilemediğini düşünen görüşmecilere göre mizah siyaseti zenginleştirmekte fakat toplumu etkilememektedir. Onlara göre **mizah zaten toplumun yansımasıdır.** Bu sebeple bir etkileşimden söz etmekten ziyade "toplumun kendisidir" demek daha doğru olacaktır. Ayrıca görüşmeciler, siyasi mizahın eleştiriye kapalı dönemleri bulunduğunu söylemekte ve bu dönemlerde etkileşim olmasının mümkün olmadığını düşünmektedirler. Son olarak bazı görüşmeciler, mizahı sadece eğlence unsuru olarak gördüğünü, siyasi tarafını görmediğini bu sebeple de bir etkileşim olamayacağını söylemiştir.

Mizahı sadece eğlenme unsuru olarak gören görüşmeciler mizah kuramlarından rahatlama kuramına uygun cevap vermişlerdir. Günümüzde özellikle Y kuşağındakilerin Stand up gösterileri, tek kisilik komedi programları ya da gündelik hayatı konu edinen ve anlık rahatlama hissi uyandıran mizah programlarını tercih ettiklerini görülmektedir (Yaşar, 2016:14).

1.2. *"Siyasi Mizah Fikirlerin Yeniden Gözden Geçirmesini Sağlar"*

Harita:3

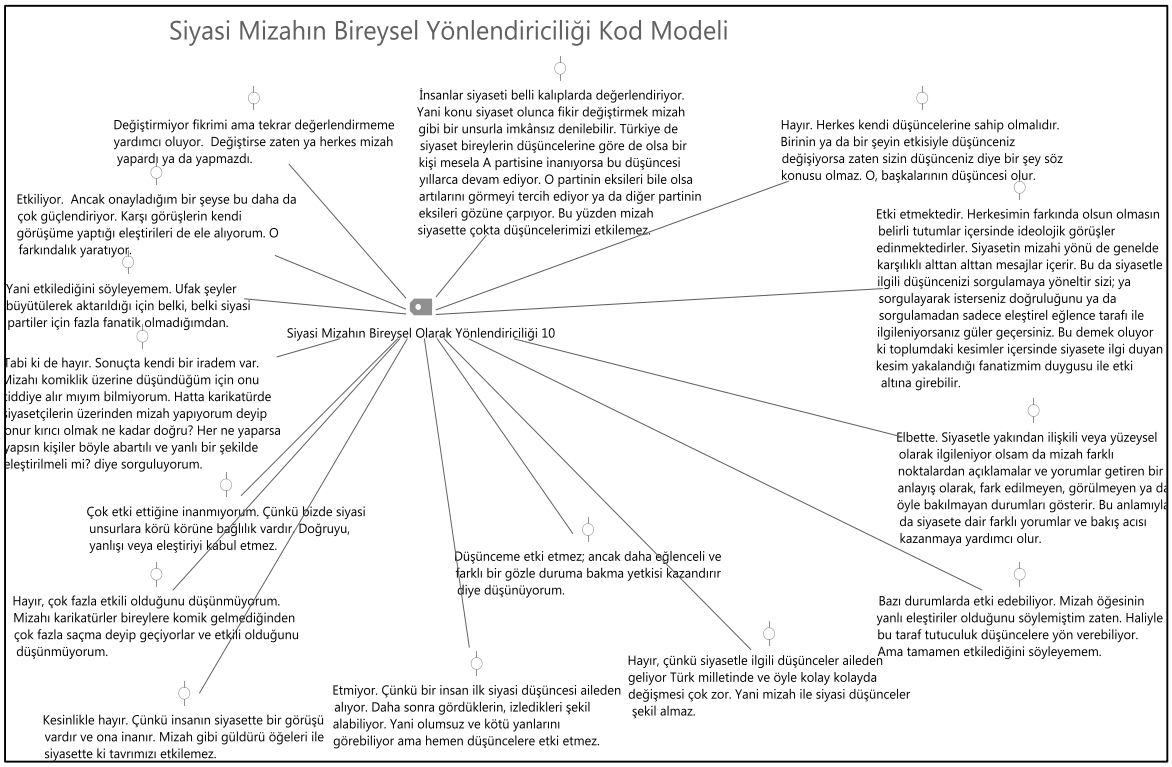

Siyasi mizahın bireysel yönlendiriciliği ile ilgili görüşmecilerin çoğu olumsuz yanıt vermiştir. Yani görüşmecilerin geneline göre; siyasi mizah öğeleri kendi şahsi siyaset görüşlerini etkilememektedir. Bunun sebeplerinden birinin taraflı yayınlar olduğunu ve genellikle insanların kendi düşüncesindeki yayınları takip etmeleri olduğunu söylemektedirler. Ayrıca bireysel siyasi düşüncelerini etkilemediğini düşünen görüşmecilere göre; siyaset ile ilgili görüşler aile ve çevresel faktörlerle şekillenmektedir. Onlara göre siyasi mizah siyasete sadece eğlenceli bir gözle bakmayı sağlamaktadır. Hatta siyasi liderlerin karikatürize edilmesinin doğru olmadığını savunanlarda bulunmaktadır. Görüşmeciler arasında siyasi mizah öğelerinden etkilenmediğini ancak siyasi fikirlerini yeniden değerlendirmeyi sağladığını söyleyenlerde vardır.

Siyasi mizahın bireysel siyasi düşünceleri etkilediğini düşünen görüşmecilere göre ise siyasi mizahi öğeler içerisinde gizli mesajlar barındırmaktadır. Bu mesajlar kişileri sorgulamaya yöneltmektedir. Dolayısıyla farklı bakış açısı kazandırmakta ve yönlendirmektedir.

1.3. *"İnsanlar Duymak İstediklerine Yönelmektedir"*

Harita: 4

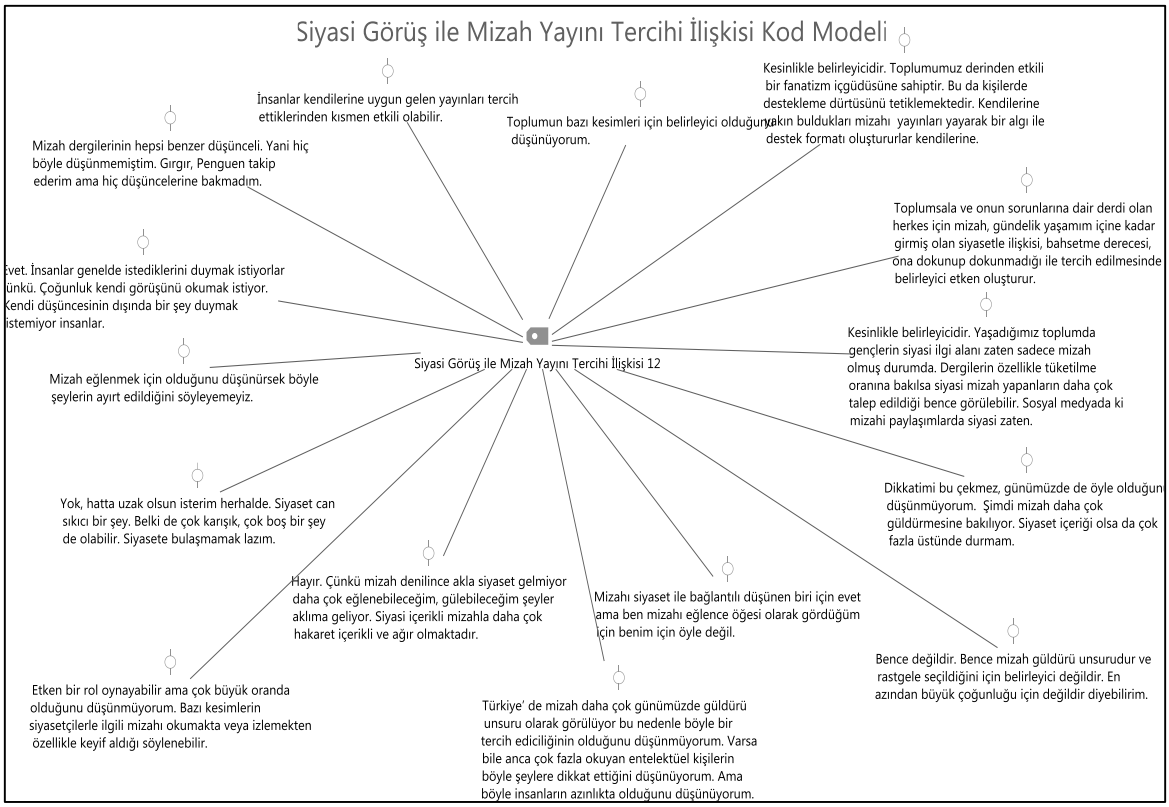

Mizah insanı nasıl düşündürebilir? Bir fıkra, bir hikâye veya bir karikatür, okuyucuyu işlediği konular hakkında ne kadar bilgi sahibi yapabilir? Mizah düşünmeyi engelleyen çeşitli baskıları, inanışları ve önyargıları gülme yoluyla parçalamaktadır, okuyucuya "bir de şu açıdan bakarsan aslında…" demektedir. Tabiri caizse mizah yapan kişi çakmağını yakar ve söndürür, okuyucu o kısa sürede gördüklerinin ister peşinden gider, isterse gitmez (Köksal,2013: 122; Arık, 1998: 12). Siyasi mizahın bireysel anlamdaki amacı okuyucuyu bireysel olarak peşinden sürüklemektedir. Bu anlamda siyasi mizahın bireysel yönlendiriciliği görüşmecilere sorulmuştur.

Kişilerin siyasi görüşünü mizah yayını tercihlerindeki etkisi görüşmecilere göre değişkenlik göstermiştir. Mizah yayını tercihlerinde siyasi görüşlerinin belirleyici olduğunu düşünenler kendilerine uygun olan yayını tercih ettiklerini söylemektedir. Çünkü onlara göre **insanlar duymak istediklerine yönelmektedir**. Dolayısıyla bir anlamda mizahı siyaset olarak görenlerin bu ilişkilendirmeyi yapabileceği savunulmuştur. Ayrıca fanatizm ile hareket edenlerin, kendilerine yakın olana yönelmek isteyecekleri vurgulanmaktadır.

Görüşmecilerin siyasi mizah yayını tercihlerinde, kendi düşüncelerine yakın olan yayını tercih etmeleri durumunu Bayhan şöyle açıklamaktadır:

> *"Gençlerin günümüz gençliğini apolitik ve maddiyatçı olarak betimlemelerinin diğer bir nedeni, herkesin kendi inandığı değer ve ideolojinin birincil önemde ve işlevsel olduğunu; başka ideolojilerin ise "ötekileştirildiği" gerçeğinden kaynaklanmaktadır. Aile, akran, okul, işyeri, medya vb. referans çerçevelerinden damıtılarak oluşturulan politik duruş ve hayat felsefesi, kendisini*

> *"öteki" üzerinden tanımlamaktadır. İdeolojinin ontolojik olarak mevcudiyeti, diğer ideolojilere göre söylem ve projelerindeki farklılıktır. Her politik söylem ülkeyi ve dünyayı kendisinin "kurtaracağı" kabulünü taşır. Bu narsisistik bilinç, kendisi dışındaki politikaları apolitik olarak betimleme ihtimalini içerisinde barındırır."(Bayhan, 2014: 22).*

Mizah yayını tercihlerinde siyasi düşüncelerinin belirleyici olmadığını düşünenler ise; mizahı daha çok güldürü unsuru olarak değerlendirenler ya da siyasete mizahi dahi olsa bulaşmamak gerektiğini düşünenlerdir. Başka bir açıdan ise; siyasi dergilerin görüş farklılıklarının olmadığını düşünenler için hiçbir farklılık yoktur. Örneğin Gırgır, Penguen gibi dergileri takip etmektedirler ama siyasi görüşlerini bilmeden takip etmektedirler.

1.4. *"Mizah ile Siyasetin Katı Dili Yumuşatılmaktadır*"

Harita: 5

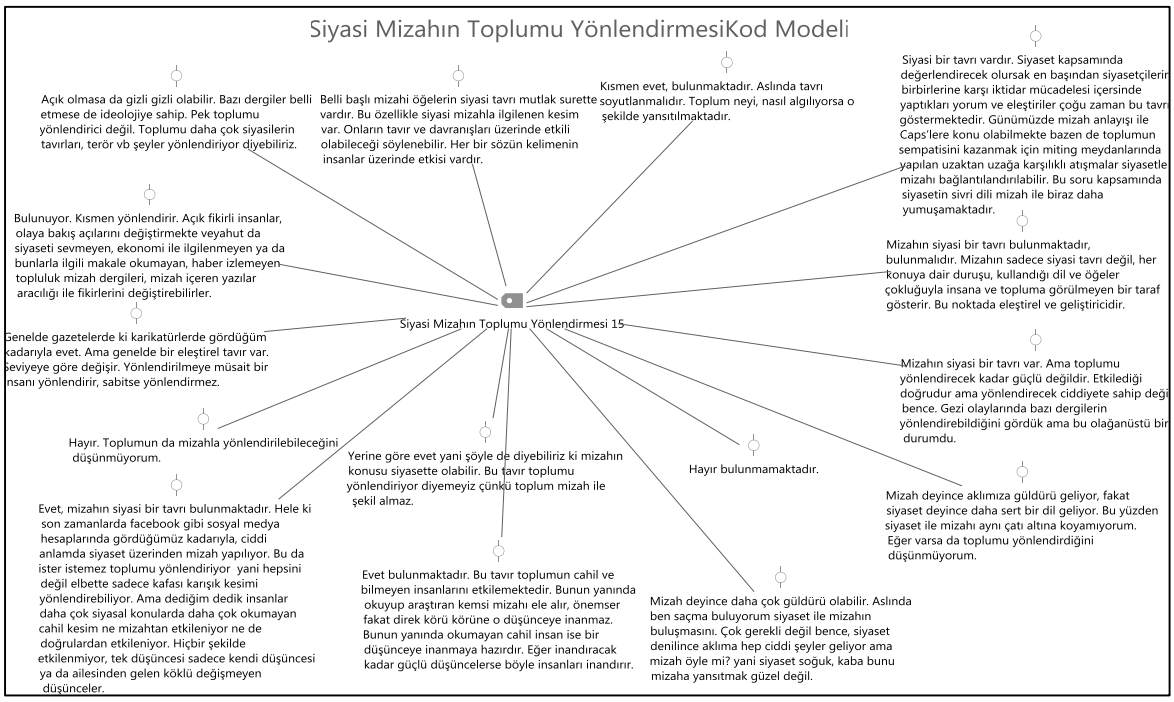

Mizah muhalefet etme işlevi ile toplumsal organizmanın daha sağlıklı işlemesine yol açmaktadır. Henry Berkson'un da söylediği gibi mizah toplumsal yaşamı düzenleyen önemli bir güçtür. Mizah işlevini yerine getirmeyen kurumların daha iyi işlemesi için kendini devreye sokmaktadır (Bergson,1945; Hoşafçı, 2006: 44).

Siyasi mizahın toplumu yönlendirmesi konusu görüşmeciler tarafından genellikle desteklenmiştir. Öyle ki; onlara göre; her sözün her eylemin toplum üzerinde etkisi olduğu gibi mizahın da toplum üzerinde etkisi bulunmaktadır. Hatta devlet büyüklerinin siyasette mizah kullanmaları ile topluma aktarılan siyasetin katı dili yumuşatılmaktadır**.** Başka bir açıdan ise; görüşmecilere göre; eleştirel ve geliştirici olması açısından topluma siyasi meseleler aktarılırken mizahın kullanılması gereklidir.

Mizahın siyasette kullanılması ve toplumu yönlendirmesi görüşmecilere göre en fazla sosyal medya üzerinden yapılmaktadır. Ancak görüşmeciler sosyal medyadaki paylaşımların genellikle

eğitimi düzeyi düşük insanları etkilediğini söylemektedir. Eğitimli insanların bahsedilen paylaşımlardan pek etkilenmediğini düşünmektedirler.

Olumsuz yanıt veren görüşmecilere göre toplum, siyaset ve mizahı yan yana düşünmediği için mizahın herhangi bir yönlendiriciliğinden etkilenmemektedir. Onlar göre siyaset ve mizah buluşması çok gerekli değildir. Ayrıca toplum mizaha göre şekil almamaktadır. Toplumu daha çok siyasilerin tavırları etkilemektedir.

2. Mizah ve muhalefet

2.1. *"Malzeme Nereden Gelirse Mizah Onu Kullanır"*

Harita:6

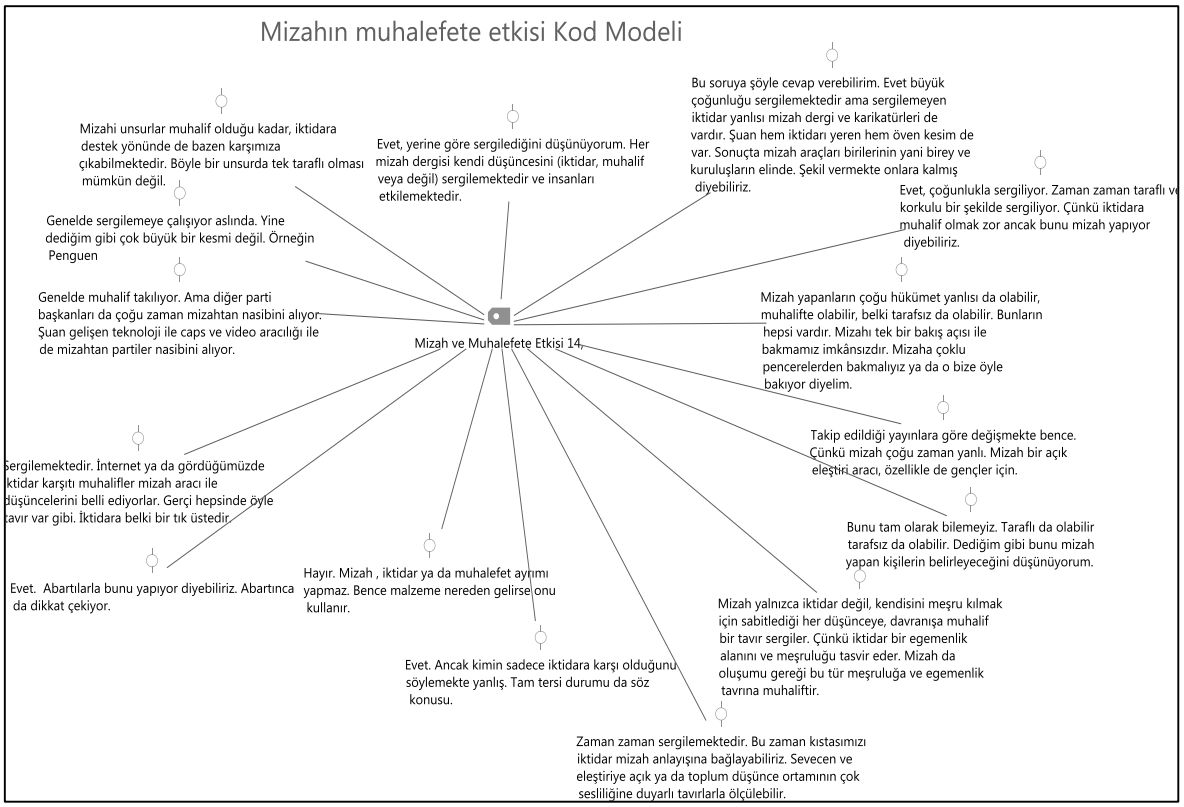

Siyasi süreçlerde muhalefetler parlamento içi ve parlamento dışı olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Parlamento içi muhalefet siyasi partiler olarak düşünülmektedir. Parlamento dışı muhalefet ise öğrenci hareketleri, kadın hareketleri gibi parlamentonun dışında yapılmaktadır. Toplum için Parlamento dışı muhalefetlerin en önemli özelliği parlamento içi yapılan muhalefetin oluşturduğu boşluğu doldurmak olmaktadır (Weinblum ve Brack, 2011: 70; Turgut, 2014). Siyasi mizah ile yapılan muhalefette parlamento dışında yapılmaktadır. Dolayısıyla görüşmecilerin bu konudaki düşünceleri siyasi mizahın bahsedilen işlevini anlamak açısından anlamlı olmaktadır.

Görüşmecilerden bazılarına göre mizahın muhalefete etkisi vardır ama korkulu bir şekilde vardır. Çünkü iktidara muhalif olmak her zaman zordur. Ancak mizahın mayasında kendini dikta ile meşrulaştırmak isteyen her düşünce ve davranışa muhalif olma hali bulunmaktadır. Bunu yaparken de abartı kullanmaktadır. Özellikle sosyal medyadaki caps[2] ve videolar aracılığı ile mizahın muhalif tavrından herkes etkilenmektedir. Dolayısıyla malzeme nereden gelirse mizah onu kullanmaktadır.

[2] Bilgisayar ekranında var olan herhangi bir resim, fotoğraf ya da video görüntüsünün bir karesi ile komik bir bir ekran fotoğrafı elde edilmesidir.

Görüşmecilerin bazılarına göre mizah her zaman muhalif değildir. Bazen de mevcut iktidarı desteklemektedir. Bu takip edilen yayına göre değişmektedir.

2.2. *"İnsanların Düşünceleri Mizah ile Değişmez"*

Harita:7

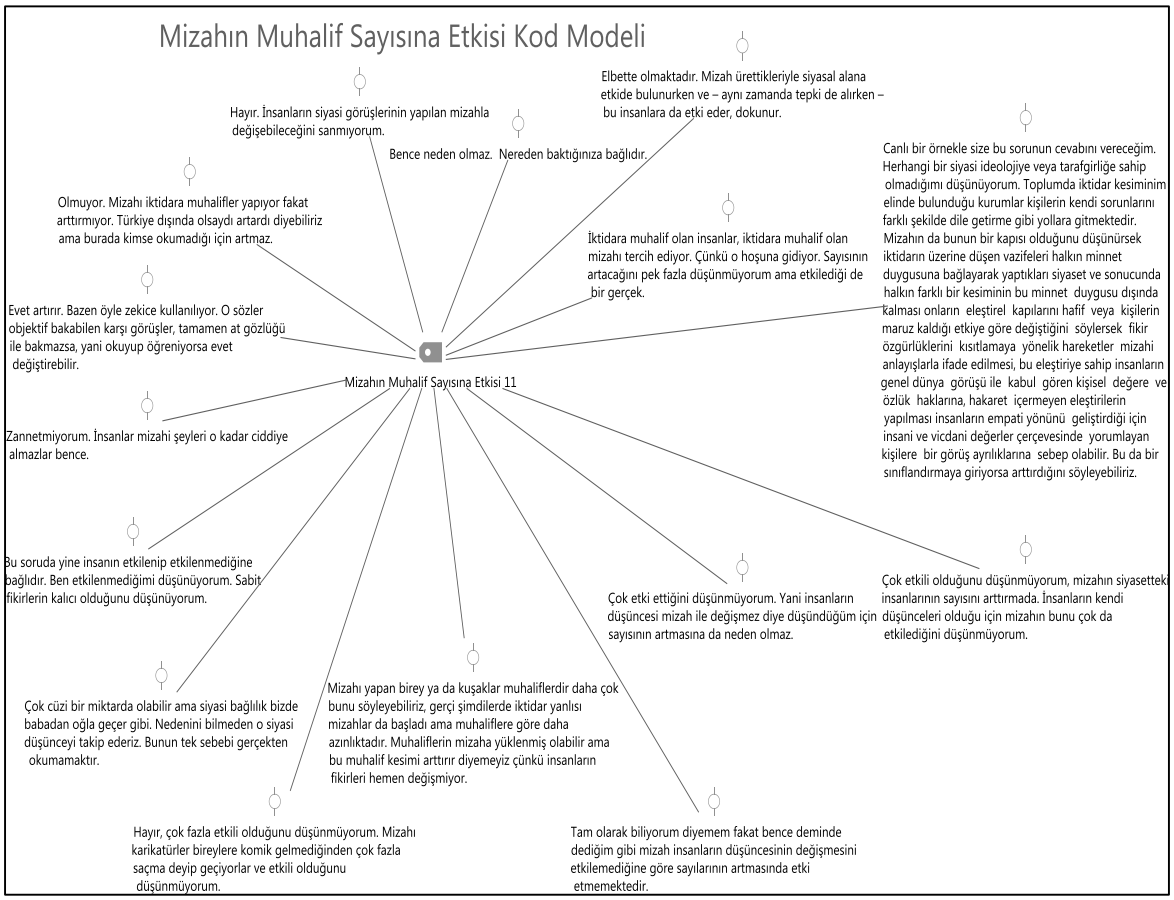

Genel anlamda muhalefet, düşünsel veya eylemsel açıdan olumsuz bir eleştiriyi ve karşı olmayı ifade etmektedir. Siyasi ve toplumsal anlamda ise, yerleşik otoriteye-iktidarı eleştirme amaçlı bir konumu ve bu türdeki faaliyetleri tanımlamak için kullanılmaktadır (Hoşafçı, 2006: 12). Bu çalışmada ise muhalefetin mizah yolu ile nasıl yapıldığı sorunsalı üzerinde durulmaktadır. Bu anlamda mizahın muhalif sayısına nicelik olarak etkisi görüşmecilere sorulmuştur.

Bazı görüşmeciler muhalif sayısına neden olmayacağını düşünmekteler. Onlara göre siyasi anlamdaki muhaliflik mizah ile değişebilecek bir olgu değildir. Bu babadan oğula geçen bir olgudur. Bir anlamda bu görüşmeciler insanların düşüncelerinde mizahın çok etkili olmadığını bu sebeple nicel bir artış olmayacağını düşünmektedir. Ayrıca onlara göre insanların düşünceleri hemen değişmez mizah ile hiç değişmez. Etkilemediğini düşünen görüşmecilere göre yabancı ülkelerde böyle durumlarda karşılaşılmakta ancak Türkiye'de olmamaktadır.

Bazı görüşmeciler ise; mizahın ürettikleri ile siyasi anlamdaki muhalifliğe etkide bulunduğunu insanlarında niceliksel olarak artış sağladığını düşünmektedirler. Özellikle zekice hazırlanan mizahi öğeler insanları etkilemektedir. Bir görüşmeci bu konuda muhalif sayısını arttırdığına dair düşüncelerini şöyle dile getirmektedir:

> *"Canlı bir örnekle size bu sorunun cevabını vereceğim. Herhangi bir siyasi ideolojiye veya tarafgirliğe sahip olmadığımı düşünüyorum. Toplumda iktidar kesiminin elinde bulunduğu kurumlar kişilerin kendi sorunlarını farklı şekilde dile getirme gibi yollara gitmektedir. Mizahın da bunun bir kapısı olduğunu düşünürsek iktidarın üzerine düşen vazifeleri halkın minnet duygusuna bağlayarak yaptıkları siyaset ve sonucunda halkın farklı bir kesiminin bu minnet duygusu dışında kalması onların eleştirel kapılarını hafif veya kişilerin maruz kaldığı etkiye göre değiştiğini söylersek fikir özgürlüklerini kısıtlamaya yönelik hareketler mizahi anlayışlarla ifade edilmesi, bu eleştiriye sahip insanların genel dünya görüşü ile kabul gören kişisel değere ve özlük haklarına, hakaret içermeyen eleştirilerin yapılması insanların empati yönünü geliştirdiği için insani ve vicdani değerler çerçevesinde yorumlayan kişilere bir görüş ayrılıklarına sebep olabilir. Bu da bir sınıflandırmaya giriyorsa arttırdığını söyleyebiliriz."*

Sadık Çelik Y Kuşağının dillerinin alaycı ve son derece ironik olduğunu bu yönleri ile mizahın muhalif tarafının birçok silahtan daha etkili olduğunu gösterdiklerini söylemektedir. Bu gençler genellikle öteki kavramını aralarında beslemeyen, partileri umursamayan, özgürlükçü ve bireyci yaklaşımları ile fark yaratmaktadır. Ayrıca gerektiğinde kendileri ile de dalga geçmesini çok iyi bilmekteler (Kömürcüoğlu, 2015: 92).

2.3. *"Dergiler Özgür Oldukça, Muhaliftir"*

Harita:8

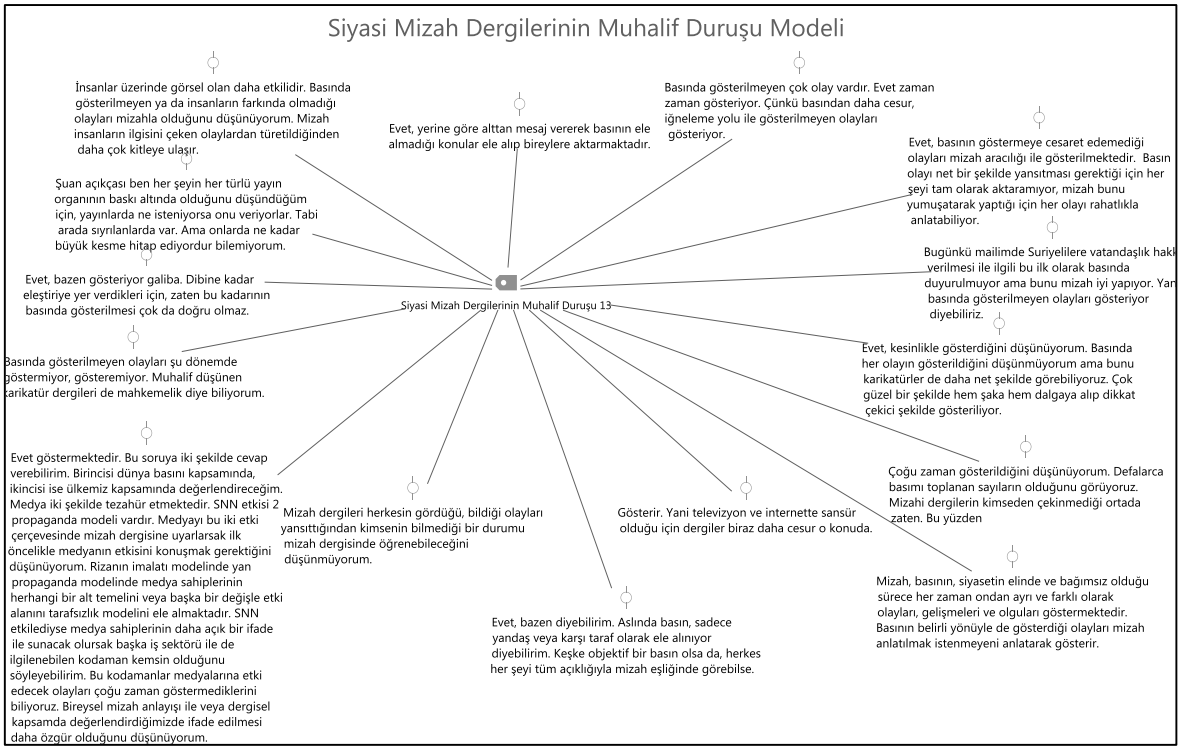

Görüşmecilerin hemen hepsi siyasi mizah dergilerinin muhalif bir duruşu olduğunu kabul etmektedir. Onlara göre siyasi mizah dergileri alttan mesaj vererek basının ele alamadığı konuları ele alıp insanlara aktarmaktadır. Bu sebeple siyasi mizah dergileri muhalif bir tavır sergilemede daha

cesurdur. Basında gösterilmeyen çoğu olay siyasi mizah dergilerinde muhalif bir şekilde gösterilmektedir. Özellikle karikatürlerde bu çok net görülmektedir.

Görüşmecilere göre siyasi mizah dergileri bağımsız olduğu sürece muhalif duruşunu korumaktadır. Görüşmeciler dergilerin baskı altında olduğu sürece bahsedilen duruşun sergilenemeyeceğini aktarmaktadır.

Mizahın toplumun eleştiri odaklarını yansıtması

3.1. *"Mizah Eleştirinin Sevimli Halidir"*

Harita:9

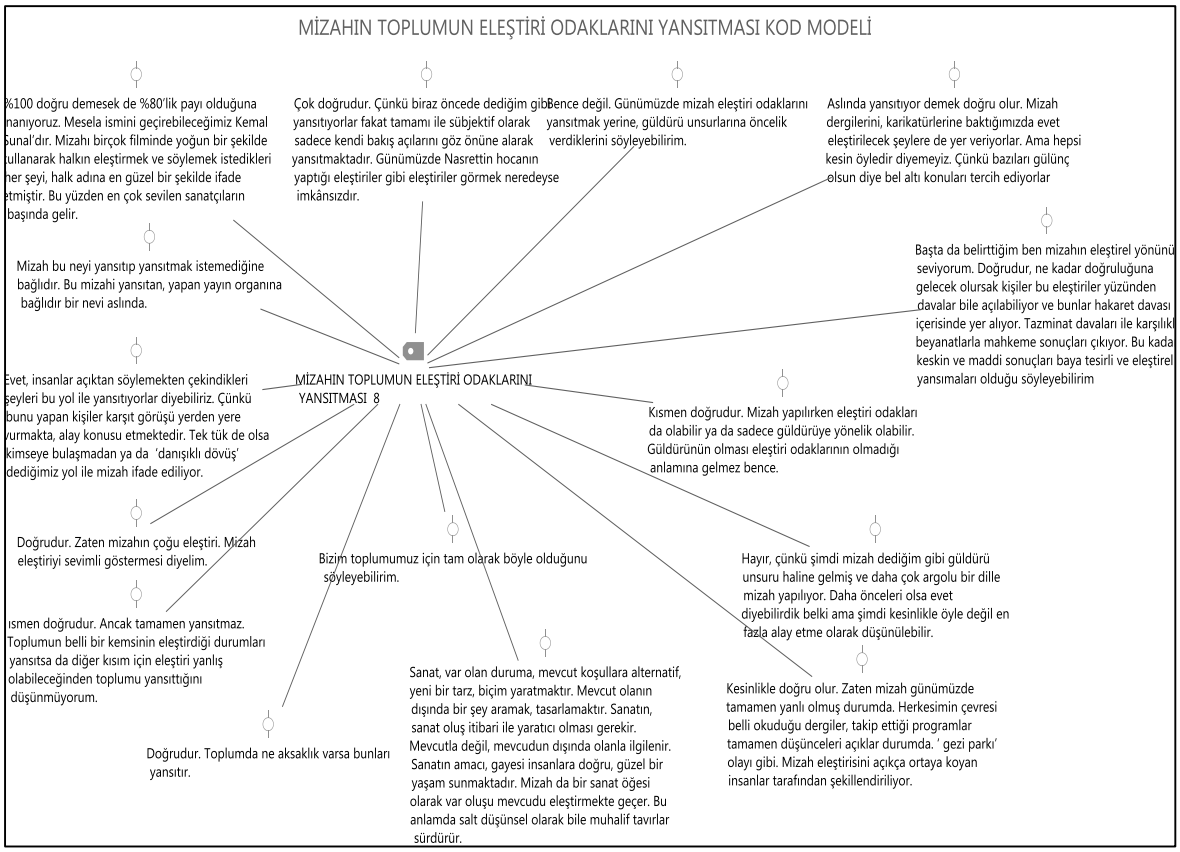

Görüşmecilere göre; mizah toplumun eleştiri odaklarını öznel olarak yansıtır. Ancak geçmişle kıyas yapıldığında Nasrettin Hoca'nın fıkraları gibi eleştiriler yapılmamaktadır. Günümüze bakıldığında özellikle eleştiri odaklarını yansıtmak yerine güldürü unsurlarına öncelik verilmektedir. Ayrıca *"Tamamen yansıtmaz yani bir kesimin eleştirel düşüncelerini yansıtırken diğer kesimin eleştirel düşüncelerini yansıtmamaktadır."* diyen görüşmecilerde bulunmaktadır. Bazı görüşmeciler ise; her sanat dalının eleştirel bir duruşu olduğunu bu anlamda salt düşünsel olarak mizahta da eleştirel unsurlar bulunduğunu söylemektedir.

Görüşmecilere göre mizah toplumdaki aksaklıkları dile getirmektedir. Başka bir deyişle mizah eleştirinin sevimli halidir. Bu sebeple insanlar açıkça söyleyemediklerini mizah yoluyla söylemektedir. Çeşitli mizah teorileri mizah yapılma anının bireysel ya da toplumsal eleştiri yapma isteğinden kaynaklandığını düşünmektedir. Bu anlamda eleştirel düşünce mizahı oluşturan temellerden biridir. Bütünün algılanması için yaşama yukarıdan bakmayı gerektiren mizah ve

eleştiriye ihtiyaç vardır (Özdemir, 2010: 37). Bir görüşmeci mizahın %80 eleştiri odaklarını yansıtmakta olduğunu şu cümlelerle aktarmaktadır:

"%100 doğru demesek de %80'lik payı olduğuna inanıyoruz. Mesela ismini geçirebileceğimiz Kemal Sunal'dır. Mizahı birçok filminde yoğun bir şekilde kullanarak halkın eleştirmek ve söylemek istedikleri her şeyi, halk adına en güzel bir şekilde ifade etmiştir. Bu yüzden en çok sevilen sanatçıların başında gelir."

SONUÇ

Bu araştırmanın sınırlılığını oluşturan Y Kuşağı her açıdan incelenmeye değerdir. Öyle ki Y kuşağı gerek iş yaşamında gerek sosyal çevrede dikkatleri üzerine çekmiştir. Özellikle mizahı farklı alanlarda kullanan bu kuşağın farklılığının bir yönü de onların ailelerinin yapısıdır. Kendileri baskıya maruz kalan anne baba onları yetiştirirken iki şeye önem vermiştir. Bunlar eğitim ve özgürlüktür. Dolayısıyla çocuklar birey olarak yetiştirilmiştir. Ayrıca onlara kolay kolay hayır denmediği için genel olarak bu kuşak otoritelere karşıdırlar (Kömürcoğlu, 2015: 85).

Dumlupınar Üniversitesi'ndeki Y kuşağı gençlerinin siyasal mizah ile ilgili düşüncelerini öğrenmeyi amaçlayan bu çalışmada 15 kişi ile derinlemesine yapılan görüşmeler neticesinde giriş bölümünde belirtilen araştırmanın sorularına cevaplar aranmıştır. Araştırmanın problemleri temel olarak üç kategoride ele alınmıştır. Bunlar; mizah ve siyaset, mizah ve muhalefet son olarak da, mizahın toplumun eleştiri odaklarını yansıtması kategorileridir.

İlk olarak mizah ve siyaset kategorisinde;

- Siyasi mizah ile toplum arasında bir etkileşim var mıdır?
- Siyasi mizah toplumu yönlendirmekte midir?
- Siyasi mizah bireysel olarak yönlendirici midir?
- Siyasi görüş ile mizah yayını tercihi arasında bir ilişki var mıdır?

Sorularının cevabı aranmıştır. Bunun sonucunda görüşmeciler genellikle, siyasi mizah ile toplum arasında bir etkileşim olduğunu belirtmiştir. Bu konuda siyasi içerikli mizah öğelerinin toplumun yansıması olduğunu düşündükleri için toplum ile etkileşim içinde olduğunu düşünmektedirler. Siyasi mizah ile toplum arasında etkileşim olmadığını düşünenler ise; mizahı yalnızca eğlence unsuru olarak görenlerdir.

Görüşmecilerin geneli siyasi mizahın toplumu yönlendirdiğini düşünmektedir. Onlara göre her sözün her eylemin toplum üzerinde etkisi vardır. Dolayısıyla siyasi unsurlar kullanılarak yapılan mizahında toplum üzerinde etkisi bulunmaktadır. Bazı görüşmeciler ise; mizahın siyasete karışmasının doğru olmadığını belirtmiştir.

Siyasi mizahın bireysel yönlendiriciliği konusunda ise; görüşmecilerin çoğunluğu herhangi bir yönlendirmenin olmadığını aktarmıştır. Onlara göre siyasi düşünceler aile ve çevresel faktörlerle şekillenmektedir. Siyasi mizahın bireysel etkileme gücünün olduğunu düşünenler ise her siyasi mizah öğesinin içinde gizli mesajlar bulunduğunu ve insanların bu mesajlardan etkilendiğini söylemiştir.

Siyasi görüşlerin mizah yayını tercihinde etkili olduğunu düşünenlerin geneli kendi düşüncelerine yakın yayınları tercih ettiklerini aktarmışlardır. Diğer yandan siyasi görüş ile mizah yayınlarının hiçbir alakası olmadığını düşünen görüşmeciler de bulunmaktadır.

İkinci olarak mizah ve muhalefet kategorisinde ise;

- Mizah muhalefeti etkilemekte midir?

- Mizah muhalif sayısını etkilemekte midir?
- Siyasi mizah dergilerinin muhalefet etmek gibi bir amaçları var mıdır?

Sorularının yanıtları aranmıştır. Mizahın muhalefete etkisi ile ilgili olarak görüşmeciler muhakkak bir etkisinin bulunduğunu ancak muhalefet ederken sürekli korku içinde olduğunu söylemiştir. Bazen de muhalefet etmek yerine mizahın iktidarın yanında tavır sergilediğini belirten görüşmeciler de olmuştur. Mizahın muhalif sayısına nicel etkisi ile ilgili olarak görüşmeciler; insanların düşüncelerinin çok çabuk değişmediği için bu etkinin zayıf olduğunu aktarmıştır. Görüşmeciler siyasi mizah dergilerinin muhalefet edebilmesi için de onların özgür olması gerektiğini aktarmıştır.

Son olarak mizahın toplumun eleştiri odaklarını yansıtmakta mıdır? Sorusu ve kategorisinin cevabı görüşmecilere göre eskiden olduğu gibi bir mizah anlayışı olmadığı için eleştiriden çok günümüzde eğlence unsuru kullanan mizahı görmekteyiz. Yani görüşmecilere göre Nasrettin Hoca'nın fıkralarında olan eleştirel mizahı günümüz sosyal bağlamında görülmemektedir.

KAYNAKÇA

Arık Bilal, (1998), **Değişen Toplum Değişen Karikatür,** Gazeteciler Cemiyeti, İstanbul.

Arık, M. B. (2003). "*Apolitik' mizah Tartışmalarına Tarihsel Bir Bakış*.", İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Hakemli Dergisi, sayı: 17, ss. 89-104, İstanbul

Bayhan, Vehbi, (2014), "*Milenyum veya (Y) Kuşağı Gençliğinin Sosyolojik Bağlamı"*, Gençlik Araştırmaları Dergisi, Yıl:2 Cilt:2 Sayı:3, Ss:8-25.

Bergson, Hanry, (1945), **Gülme Komiğin Anlamı Üzerinde Deneme**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

Boudrillard, Jean (1998), **Simulakr ve Simülasyon,** Çev: Oğuz Adanır, Dokuz Eylül Yayınları, İzmir.

Demirkaya Harun, Akdemir Ali, Karaman Engin, Atan Özlem (2015*).''Kuşakların Yönetim Politikası Beklentilerinin Araştırılmas''* İşletme Araştırmaları Dergisi, Cilt: 7, Sayı:1, Sayfa:186-204.

Değer, Ozan, (2015)," *Entelektüel İtaatsizlik ve Politik Mizah: Gezi Direnişi"*, Mülkiye Dergisi, 39 (2), 319-126, Ankara.

Gramsci, Antonio, (1986), **Hapishane Defteri Tarih Politika Felsefe Ve Kültür Sorunları Üzerine Seçme Metinler**, Onur Yayınları, İstanbul.

Gramsci, Antonio, (1984), **Modern Prens**, Birey ve Toplum Yayıncılık, Ankara

Hof, het van ve Deren, Seçil (2015), *Political Potential Of Sarcasm: Cynicism in Çivil Resentment, içinde*: Creativity of Humourin Occupy Movements: İntellectuel disobedience in turkey and beyond, Edited by: Altuğ Yalçındağ, Palgrave Macmillan, UK.

Hoşafçı, Özgür Umut, (2006) "*Toplumsal Muhalefet Ve Mizah Dergileri: Leman Dergisi"*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo Televizyon Sinema Anabilim Dalı, Ankara.

Kıvılcım, Zeynep, (2009), *"İnsan Hakları ve Karşı Hegemonya*", Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XIII, SS. 217-240.

Köksal, Mehmet Semih (2013), *"Mizahın Türk Siyasi Kültüründeki Yeri ve Siyasete İlişkin Toplum Algısının Oluşturulmasındaki Rolü*", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karaman.
Kömürcüoğlu, Hüseyin (2015), **Y Kuşağını Anlamak Bir Gezi Parkı Araştırması,** Doğu Kitapevi, İstanbul.

Kuipers, Giselinde (2008), "*The Sociology of Humor*", The Primer of Humor Resource, Edited by Victor Raskin, Mouton de Gruyter, ss. 361-399, Berlin- Newyork.

Merrıam, Sharan B. (2015), **Nitel Araştırma Desen ve Uygulama için bir Rehber**, Çeviri Editörü: Selahattin Turan, Nobel Akademik Yayın, Ankara.

Mücevher Muhammet Hamdi (2015). *''X ve Y Kuşağının Birbirlerine Karşı Özellik ve Etkileşim Algısı: SDÜ Örneği*' 'Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Sayfa: 168, Isparta.

Neuman, W. Lawrence, (2014), **Toplumsal Araştırma Yöntemleri Nitel ve Nicel Yaklaşımlar**, Yayın Odası Yayınları, Ankara.

Özdemir, Nebi, (2010), "*Mizah, Eleştirel Düşünce ve Bilgelik: Nasrettin Hoca",* Milli Folklor, Yıl 22 sayı: 87, ss: 27-40.

Özer Süral Pınar (2014). "*Kuşak Farkının İşe İlişkin Değer ve Tutumlar Açısından İncelenmesine Yönelik Bir Araştırma"*, Finans Politik& Ekonomik Yorumlar, Cilt:51,Sayı:589, Sayfa: 53-68.

Tanyaş Bahar, (2015), *"Gençler ve Politik Katılım: Gezi Parkı Eylemlerinde "Apolitik" Nesil"* Eleştirel Psikoloji Bülteni, Sayı 6,

Turgut Nükhet Yılmaz, *Siyasal Muhalefet Demokrasinin "Onsuz Olmaz" Unsurudur*,http://webcaache.googleusercontent.com/search:açıkarşiv.atılım.edu.tr (22.10.2014).

Yıldırım, Ali ve Şimşek, Hasan, (2013), **Nitel Araştırma Yöntemleri**, Seçkin Yayınları, Ankara.

Yaşar Öznur, (2016), *Yüksek Eğitimdeki Y Kuşağının Mizah Algısı*, Uluslar Arası Genç Akademisyenler Kültür Kongresi Somut Olmayan Kültürel Miras Ve Mizah- Ya Tutarsa. Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, İzmir.

Weinblum, S. Brack, N., (2011), Political Opposition: Towards A Renewed Research Agenda, İnterdisciplinary Pol. Studies.

Zijderveld, C. Anton, (1983), Introduction: The Sociology of Humour and Laughter — an Outstanding Debt Current Sociology December (31) 1-6.